

592

**NUORTEN KOKEMUKSET SURUSTA
YSTÄVÄN ITSEMURHAN JÄLKEEN**

Mari Holopainen
Psykologian pro gradu
Jyväskylän yliopisto
Syksy 1998

TIIVISTELMÄ

Vaikka ystävyysuhteet ovat tärkeitä nuoren kehityksen kannalta, on nuorten surua ystävän kuoleman jälkeen tutkittu hyvin vähän. Nuoria ei yleensä huomioida surijoina, vaan he jäävät ilman sosiaalisen tukiverkostonsa asianmukaista tukea. Tämän tutkielman tavoitteena on kuvata sekä nuorten yksilökohtaisia että heille yhteisiä kokemuksia ystävän itsemurhan jälkeen. Tutkimusaineistona on käytetty 16 nuoren koulussa kirjoittamaa esseetä. Esseet on kirjoitettu noin kuukausi sen jälkeen, kun samassa koulussa opiskellut lukiolaispoika teki polttoitsemurhan. Tutkimusmenetelmänä on käytetty fenomenologisen psykologian analyysimenetelmää. Tulokset muodostuvat yksilökohtaisista merkitysverkostoista, joissa kuvataan kunkin tutkittavan omakohtaiset kokemukset sekä yleisen merkitysverkoston tyypeistä, joiden avulla pyritään hahmottamaan nuorten kokemusten samankaltaisuuksia. Aineistosta muodostui viisi yleisen merkitysverkoston tyyppiä, jotka eroavat toisistaan sisällöllisten teemojensa perusteella. Keskeisiä teemoja aineistossa olivat nuorten surun ilmaukset, kuolleen olemassaolon kokemus, ystävän itsemurhan aiheuttamat muutokset itsessä tai ympäristössä, kiintymyssuhteen jatkuminen kuolleeseen sekä selviytymiskeinot.

Asiasanat: fenomenologinen psykologia, fenomenologinen metodi, nuoret, ystävän itsemurha, suru, kokemus.

ABSTRACT

Friends are very important for an adolescent's development. Yet there has been only few studies on adolescents' grief after a death of a friend. Usually adolescents are forgotten mourners and left without social support. The aim of this study is to describe both adolescents' individual and general experiences after a friend's suicide using the method of phenomenological psychology. The data consists of 16 essays written by the deceased's closest friends. Essays were written a month after a high-school boy burnt himself at a school yard. The empirical results of the study consist of adolescents' individual experiences and a general typology which comprises five types of adolescents' general experiences. Central themes emerging from the data are expressions of grief, experiences of a deceased's continuing existence, changes in self or in others, ongoing attachment and coping.

Keywords: phenomenological psychology, phenomenological method, adolescents, friend's suicide, grief, experience.

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	5
1.1 Nuoret surijoina	5
1.2 Tutkimustavoite ja menetelmän valinta	6
1.3 Johdatus fenomenologiseen psykologiaan	7
1.3.1 Ihmiskäsitys	7
1.3.2 Keskeiset käsitteet	9
2. FENOMENOLOGISEN PSYKOLOGIAN ANALYYSIMENETELMÄ	11
2.1 Tutkimushenkilöt	11
2.2 Analyysimenetelmä	12
2.2.1 Metodin 1. päävaihe	12
2.2.2 Metodin 2. päävaihe	18
3. TULOKSET	21
3.1 Yksilökohtaiset merkitysverkostot	21
3.2 Yleisen merkitysverkoston tyypit	27
4. POHDINTA	30
4.1 Tulosten arviointi	30
4.2 Tutkimusprosessin arviointi	33
LÄHTEET	36
LIITTEET	38

1. JOHDANTO

1.1 Nuoret surijoina

Nykyisessä läntisessä yhteiskunnassa, jossa perheenjäsenten väliset siteet ovat usein irrallisia, on nuorten identiteetti tullut yhä riippuvaisemmaksi suhteista ikätovereihin (Dyregrov, Gjestad, Bie Wikander & Vigerust, 1995). Ystävyysuhteet ovat tärkeitä paitsi nuoren identiteetin myös minäkuvan ja autonomian kehitykselle, ja ystävyysuhteissaan nuori oppii niin ikään kommunikointia, sosiaalisia taitoja ja läheisyyttä. Nuoruusiässä haetaankin lisääntyvässä määrin tukea, lohtua ja apua ongelmien ratkaisemiseen vanhempien sijaan ystäviltä. Tätä taustaa vasten on yllättävää, miten vähän nuorten surua ystävän kuoleman jälkeen on tutkittu.

Raphaelin (1983) ja Gordonin (1986) mukaan nuorten suhde ystäviin voi olla hyvin intensiivinen ja läheinen, joten ystävän kuolema vaikuttaa voimakkaasti ikätovereihin. Nuoren kuollessa jäljelle jää paljon surevia ikätovereita, joista osalle kuollut on ollut erityisen läheinen (Dyregrov ym., 1995). Ympäristö ei kuitenkaan yleensä huomioi ystävänsä menettäneitä nuoria samalla tavalla kuin perheenjäseniä, ja heitä kutsutaan useinkin unohdetuiksi surijoiksi, jotka harvoin saavat asianmukaista huomiota tai tukea surunsa keskellä (McNeil, Silliman & Swihart, 1991; Raphael, 1983). Dyregrovin ym. (1995) mukaan ystävän menetystä surevilla nuorilla on vain harvoin minkäänlaista sosiaalista asemaa muiden surevien joukossa, kun on kyse esimerkiksi hautajaisista. Raphael (1983) toteaa, että sureva nuori kokee helposti itsensä eristetyksi, mikä saattaa vaikeuttaa surun käsittelyä. Vaikka nuorilla on jo kehittyneitä selviytymiskeinoja, eivät ne ole yhtä tehokkaita kuin aikuisten, ja nuoret tarvitsisivatkin sosiaalisen tukiverkoston apua surusta selviytyäkseen (Oltjenbruns, 1996). Valitettavasti aikuiset eivät kuitenkaan yleensä ymmärrä nuorten ystävyysuhteiden merkitystä, eivätkä näin ollen käsitä ystävän menetyksestä aiheutuvan surun voimakkuutta ja nuoren tuen tarvetta.

Nuoruusikää pidetään kriittisenä kehitysvaiheena, jolle on ominaista toisaalta ajattelun

kehittyneisyys ja toisaalta voimakkaat tunteet sekä nuorille tyypillinen itsekeskeisyys (McNeil ym., 1991). Kun nuori menettää ystävänsä, mahdollistaa kehittynyt ajattelu tapahtumien ymmärtämisen ja tiedostamisen voimakkaiden tunteiden ja itsekeskeisyyden kuitenkin heikentäessä yksilön yrityksiä selviytyä. Raphael (1983) tähdentää, että nuoruusikään kuuluvat kehitykselliset muutokset saavat kuoleman näyttämään lähes mahdottomalta ja tekevät nuoren haluttomaksi kohtaamaan kuolemaa. Nuorille on yleensä tyypillistä haavoittumattomuuden ja kuolemattomuuden illuusio (O'Brien, Goodenow & Espin, 1991), ja he saattavat kokea ikätoverin kuoleman hyvin pelottavana, koska se muistuttaa heidän omasta haavoittuvuudestaan ja kuolevaisuudestaan (Gordon, 1986; O'Brien ym., 1991; Schachter, 1991).

Yleensä nuorten kuolemat ovat äkillisiä ja väkivaltaisia (onnettomuudet ja itsemurhat), mikä saattaa vaikeuttaa menetyksen kohtaamista ja siitä selviytymistä (Raphael, 1983). Elderin (1995) mukaan ystävän itsemurha on tragedia, joka vaikuttaa hyvin voimakkaasti nuoriin ja saattaa haavoittaa heitä emotionaalisesti pitkäksi aikaa. Ystävän kuollessa nuoret menettävät ikätoverin, jolla on ollut samanlaiset asenteet, uskomukset ja näkemykset kuin heillä itsellään, ja Elder kehottaakin kiinnittämään erityistä huomiota itsemurhan tehneen nuoren ystäväpiiriin, sillä nuoret saattavat romantisoida tapahtuneen ja jäljitellä ystävänsä käyttäytymistä.

1.2 Tutkimustavoite ja menetelmän valinta

Oltjenbrunsin (1996) mukaan nuorten surua tutkittaessa tulee muistaa, että jokainen ystävyysuhde on ainutkertainen, eivätkä eri yksilöiden kokemukset ystävän menetyksestä voi olla identtisiä. Surevien kokemuksista on kuitenkin mahdollista löytää myös yhtäläisiä piirteitä muun muassa surun keston ja intensiteetin suhteen. Tavoitteenani tässä tutkielmassa on kuvata nuorten omakohtaisia kokemuksia surusta ystävän itsemurhan jälkeen. Olen myös pyrkinyt selvittämään yhtäläisyyksiä, joita nuorten kokemuksista mahdollisesti nousee esille.

Olen valinnut tutkimusmenetelmäksi fenomenologisen psykologian analyysimenetelmän. Päädyin kyseiseen menetelmään, koska koen, että sen avulla pystyn parhaiten tavoittamaan nuorten omakohtaiset kokemukset aineistosta, jonka olen saanut käyttööni. Vaikka aineisto on koottu osittain hyvinkin johdattelevia kysymyksiä käyttäen, olen rohjennut pitäytyä valitsemassani menetelmässä, koska mielestäni tutkimieni nuorten kuvaukset tapahtumien kulusta ja heidän omista kokemuksistaan ovat hyvin aitoja ja omakohtaisia. Vaikka aineistoa analysoidessani olen pyrkinyt intensiivisesti keskittymään ainoastaan niihin merkityksiin ja sisältöihin, joita nuorten kirjoituksista oli löydettävissä, en kuitenkaan ole unohtanut nuorille esitettyjen kysymysten suuntaavaa vaikutusta aineiston muodostumiseen.

Olen tutkielmassani käyttänyt tavanomaisesta tutkimusraportista poikkeavaa rakennetta, koska tutkimukseni on aineistolähtöinen eikä tarkoitukseni ole testata jo olemassaolevia teorioita. Tämän vuoksi esittelen nuorten surusta tehdyistä tutkimuksista saatuja tuloksia vasta tutkimusprosessin empiirisen osan jälkeen. Keskityn niihin tutkimustuloksiin, jotka liittyvät empiirisessä tutkimuksessani esiin nousseisiin teemoihin. Käyttämäni tutkimusraportin rakenne on mielestäni looginen vaihtoehto, kun on kyse fenomenologisen psykologian tutkimuksesta.

1.3 Johdatus fenomenologiseen psykologiaan

1.3.1 Ihmiskäsitys

Rauhalan (1986) mukaan tutkimuskohteen peruluonteen analysoiminen on oleellinen osa tutkimusta, ja sen tulisi edeltää empiiristä tutkimusprosessia. Hänen esittämänsä holistinen ihmiskäsitys sopii Perttulan (1995b) mukaan hyvin tajuntatieteellisen tutkimuksen filosofiseksi perustaksi. Holistinen ihmiskäsitys vastaa Perttulan oletusta siitä, millainen olento ihminen on. Holistinen ihmiskäsitys on omaksuttu myös eksistentiaalisen feno-

menologian ihmiskäsitykseksi. Se on niin ikään tämän tutkielman taustalla.

Rauhala (1986) kuvaa ihmisen kolmen olemassaolon perusmuodon avulla: tajunnallisuus, kehollisuus ja situationaalisuus. Tajunnallisuudella hän tarkoittaa inhimillisen kokemuksen kokonaisuutta ja määrittelee tajunnan olemuksen mielellisyydeksi. Tajunta muodostuu siis suunnattomasta joukosta mieliä, joiden avulla ymmärrämme ilmiöt tai asiat joksikin. Nämä mielet suhteutuvat toisiinsa mielellisyyden eli sisäisen merkitsevyytensä sitomina. Mielen asettuessa yhteyteen jonkin objektin kanssa siten, että ymmärrämme tuon objektin mielen avulla joksikin, syntyy merkityssuhde. Maailmankuvamme ja käsitykset itsestämme rakentuvat näiden merkityssuhteiden muodostamista verkostoista. Tutkiessani nuorten kokemuksia surusta, on tajunnallisuus avainasemassa, koska juuri merkityssuhteidensa avulla nuorten on mahdollista kuvata omia kokemuksiaan ja tuntemuksiaan.

Kehollisuudella Rauhala (1986) tarkoittaa ihmisen olemassaoloa orgaanisena tapahtumisena. Kehollisuus on aineellista ja konkreettista, eikä sitä voida tutkia symbolien avulla, koska siinä itsessään ei ole mitään symbolista. Sen sijaan kehollisuutta tutkittaessa sovelletaan anatomis-fysiologisia menetelmiä. Orgaaninen voi kuitenkin tulla tajunnallisen ymmärtämisen kohteeksi, jolloin orgaaninen tapahtuminen voidaan käsitteellistää ja siitä voidaan muodostaa tietoa.

Kolmas ihmisen olemassaolon perusmuoto, situationaalisuus, tarkoittaa, että ihminen on kietoutunut todellisuuteen oman elämäntilanteensa välityksellä (Rauhala, 1986). Osa situationaalisuuden rakennetekijöistä määräytyy kohtalonomaisesti, kuten ihmisen vanhemmat, geenit ja rotu, osa taas on ihmisen itsensä valittavissa, kuten aviopuoliso, harrastukset ja asunto. Ihmisen valinta on kuitenkin kohtalonomaisuuden rajoittamaa: esimerkiksi sokea ei voi valita autonkuljettajan ammattia. Situationaalisuus on myös jaettavissa konkreettisiin ja ideaalisiin rakennetekijöihin. Ravinteet, saasteet ja ilmastolliset olot ovat esimerkkejä konkreettisista rakennetekijöistä, kun taas ideaalisia rakennetekijöitä ovat muun muassa arvot, normit ja ihmissuhteet koettuina sisältöinä. Yleisnimenä kaikille situaation rakennetekijöiden erilaisille reaalisisällöille Rauhala käyttää termiä faktisuus. Kehollisuuden kautta ihminen on suhteessa situaationsa konkreettiseen faktisuuteen, kun taas tajunta tarjoaa kanavan sellaisille ideaalisille faktisuuden lajeille kuin arvot ja normit. Situationaalisuus on erityisen tärkeä ihmisen identiteetin muodostuksessa, sillä ollessamme suhteessa johonkin situaatiomme rakennetekijän faktisuuteen saamme

ominaisuuden, jota tämän faktisuuden ominaislaatu edellyttää.

Kukin ihmisen olemassaolon perusmuodoista edellyttää toisensa ollakseen itse olemassa (Rauhala, 1986). Mikään niistä ei siis ole kokonaisuuden kannalta ensisijaisempi. Tutkielmassani olen rajannut tarkastelun kohteeksi tajunnallisuuden, koska surun kokeminen ilmenee merkityssuhteina. Rauhalan (1986, 1990) mukaan sekä tilanteen faktisuus että siinä muodostuvat kokemukset ovat aina yksilöllisiä ja ainutkertaisia, eikä näin ollen ole mielekää etsiä yleistä, tilastollista keskiarvoitumista. Olenkin pyrkinyt yksilökohtaisesti kuvaamaan nuorten kokemuksia surusta. Olen kuitenkin kiinnittänyt huomiota myös heidän kokemustensa sisällöissä mahdollisesti esiintyviin samankaltaisuuksiin. Perttulan (1995b) mukaan ihmisten tilanteen reaalisisällöistä on löydettävissä monia yhteisiä asioita, jotka antavat järjellisen perustan kokemusten sisältöjen samankaltaisuuden etsimiselle. Tutkimani nuoret asuvat samalla paikkakunnalla, käyvät samaa koulua ja kuuluvat samaan ystäväpiiriin, minkä vuoksi on mielestäni perusteltua olettaa, että heidän tilanteensa reaalisisällöissä on yhteisiä asioita.

1.3.2 Keskeiset käsitteet

Kuvaan seuraavassa lyhyesti fenomenologisen psykologian keskeisimmät käsitteet, joita ovat deskriptio, fenomenologinen reduktio ja olemusten etsintä. Deskriptio merkitys fenomenologisessa psykologiassa on kaksitasoinen (Giorgi, 1985a; Perttula, 1995b). Ensinnäkin käsitteellä viitataan Perttulan (1995b) mukaan siihen, että tutkittavan antama kuvaus jostakin kokemuksesta vastaisi mahdollisimman tarkasti hänen alkuperäistä kokemustaan. Tässä merkityksessään deskriptio liittyy tutkimusaineiston hankintavaiheeseen. Toisaalta deskriptiolla tarkoitetaan tutkijan pyrkimystä kuvata tutkittavan kokemus mahdollisimman alkuperäisessä muodossa, jolloin käsite tulee esille aineiston analysointivaiheessa. Tämä tapahtuu fenomenologisen reduktion avulla.

Fenomenologisen reduktion menetelmä on prosessi, jonka avulla tutkija pyrkii keskittämään huomionsa tutkittavan ilmiön kannalta olennaiseen ja siirtämään syrjään

epäolennaisuudet (Saarinen, 1986). Fenomenologisen reduktion menetelmässä tutkija väliaikaisesti sulkeistaa luonnollisen asenteensa ja pyrkii havainnoimaan asioita kuin kohtaisi ne ensimmäistä kertaa (Jennings, 1992). Perttulan (1995b) mukaan tutkija pyrkii irtautumaan tutkittavaan ilmiöön liittyvistä omista ennakkokäsityksistään ja -asenteistaan. Fenomenologisessa psykologiassa reduktio tarkoittaa Perttulan mielestä käytännössä sitä, että tutkija pitää tutkittavan antamaa kuvausta kokonaisuudessaan tutkimusaineistona riippumatta sen sisällöstä. Tutkijan tulee siis tutkimusaineistoa analysoidessaan pitäytyä sen sisältämissä asioissa riippumatta siitä, mieltääkö hän tutkimusaineiston hankinnan onnistuneeksi vai ei.

Kun tutkija on reduktiossa sulkeistamisen avulla siirtänyt syrjään luonnollisen asenteensa ja muodostanut kuvauksen tutkimastaan ilmiöstä, pyrkii hän löytämään ne merkitykset, jotka ilmiön on välttämättä sisällettävä ollakseen kyseinen ilmiö (Perttula, 1995b). Tätä kutsutaan Perttulan mukaan olemusten etsinnäksi, ja tähän pyritään mielikuvatasolla tapahtuvan muuntelun avulla. Koska fenomenologisen psykologian, toisin kuin fenomenologisen filosofian, tutkimuskohteet ovat aina suhteessa todellisuuteen ja sen myötä yksittäiseen ja muuttuvaan, on Perttula halunnut korvata muuttumattoman olemuksen käsitteen merkitystihentymän ja merkitysverkoston käsitteillä. Edellisellä hän tarkoittaa tajunnan sisäsyntyistä tapaa luoda merkitysten välisiä sisällöllisiä yhteyksiä ja kietoutumia ja jälkimmäisellä sitä merkitystihentymien kokonaisuutta, joka rajataan kunkin empiirisen tutkimuksen kohteeksi. Tutkielmassani merkitysverkosto muodostuu niistä kokemuksista, joita nuoret kuvaavat kirjoittaessaan ystävän itsemurhaa seuranneesta surusta.

2. FENOMENOLOGISEN PSYKOLOGIAN ANALYYSIMENETELMÄ

2.1 Tutkimushenkilöt

Tutkimusaineistoni on osa psykologi Soili Poijulan tutkimusaineistosta; se koostuu 16:sta peruskoulun yhdeksännen luokan ja lukion oppilaan kirjoittamasta esseestä. Oppilaita pyydettiin kirjoittamaan essee otsikolla Kun ystävä kuolee tai Kirje X:lle noin kuukausien jälkeen, kun samassa koulussa opiskellut lukiolaispoika teki polttoitsemurhan. Itsemurhan tekopaikkana oli koulun piha, ja itsemurha tapahtui kaksi viikkoa ennen lukuvuoden alkua. Tapahtumapaikkakunta on pieni, joten lähes kaikki peruskoulun yläasteen ja lukion oppilaat tunsivat itsemurhan tehneen pojan.

Peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaille esseiden kirjoittaminen oli ainoa koulussa järjestetty interventio. Lukiossa oppilaat sen sijaan saivat kirjoittamisen lisäksi keskustella tapahtuneesta yhden oppitunnin ajan. Kirjoittamista ohjanneet kysymykset ovat osittain hyvinkin johdattelevia (ks. liite 1). Kysymykset on johdettu Atle Dyregrovin ym. (1995) tutkimuksesta. Esseiden kirjoittamiseen oli varattu aikaa yksi oppitunti. Sain käyttöni kaiken kaikkiaan 159 esseetä, mutta jouduin karsimaan osan esseistä aineistoni ulkopuolelle, koska niistä puuttui sukupuoli- tai luokkatasotiedot. Karsinnan jälkeen aineistoon jäi 137 esseetä.

Lukiessani esseitä havaitsin, että kuolleelle läheisimpien nuorten kirjoitukset sisälsivät aidoimman ja omakohtaisimman kuvauksen niistä kokemuksista, joita heillä oli ystävänsä itsemurhan jälkeen. Päätin syventyä tutkielmassani juuri näihin kuvauksiin ja valitsin lopulliseksi aineistokseni kaikki sellaiset esseet, joista ilmeni, että kirjoittaja oli kuulunut kuolleen pojan läheiseen ystäväpiiriin. Tällä tavalla valittuun otokseen tuli kuuden peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaan ja kymmenen lukiolaisen esseet, yhteensä 16.

2.2 Analyysimenetelmä

Olen tutkielmassani soveltanut Perttulan (1995b, 1998) omassa tutkimustyössään käyttämää fenomenologisen psykologian menetelmää, joka perustuu Giorgin (1985a,b) esittämään vaiheittain etenevään analyysimenetelmään. Giorgin esityksessä aineiston analyysi jakautuu viiteen osavaiheeseen. Perttula (1995b, 1998) on muuntanut Giorgin menetelmää ja edennyt oman tutkimusaineistonsa analyysissa kahden seitsemään alavaiheeseen jakautuvan päävaiheen avulla.

2.2.1 Metodin 1. päävaihe

Ensimmäisessä vaiheessa tutkija pyrkii tutustumaan tutkimusaineistoonsa huolellisesti ja avoimesti eläytyen tutkittavan kokemukseen (Giorgi, 1985a,b; Perttula, 1995b, 1998). Perttulan (1995b) mukaan sulkeistaminen liittyy olennaisesti tähän vaiheeseen. Tavoitteena on saavuttaa mahdollisimman luotettava kokonaisnäkemys tutkimusaineistosta. Omaan aineistoon tutustuessani paneuduin aluksi kaikkiin 137 esseeseen, kunnes päädyin valitsemaan lopulliseksi aineistokseni 16:n kuolleelle läheisimmän oppilaan esseet. Esseiden valitsemisen jälkeen luin niitä uudelleen tavoittaakseni mahdollisimman luotettavasti oppilaiden kokemukset ystävän itsemurhan aiheuttamasta surusta.

Toisessa vaiheessa tutkimusaineistosta erotetaan merkityksen sisältäviä yksiköitä, jotka ilmaisevat jonkin tutkittavan ilmiön kannalta olennaisen ja sellaisenaan ymmärrettävissä olevan merkityksen (Perttula, 1995b). Giorgin (1985a) mukaan on tärkeää, että tutkija erottaa nämä yksiköt pitäen mielessään oman tieteenalansa näkökulman ja erityisesti tutkimansa ilmiön. Tämän vaiheen tavoitteena on jäsentää tutkimusaineistoa hallittavampaan muotoon (Perttula, 1995b). Käytännössä vaihe toteutetaan lukemalla aineistoa intuitiivisesti, ja Perttula (1995b, 122) on kuvannut omaa menettelyään seuraavasti: "Erotin merkityksen sisältävän yksikön aina, kun koin merkityksen vaihtuvan". Tätä

toteamusta käytin ohjeena omaa tutkimusaineistoa analysoidessani.

Analyysin kolmannessa vaiheessa merkityksen sisältävät yksiköt muunnetaan tutkittavan kieleltä tutkijan tieteenalan yleiskielelle (Perttula, 1995b). Pyrkimyksenä on tavoittaa kunkin yksikön ilmentämän kokemuksen keskeinen sisältö. Giorgin (1985b) mukaan tutkija käyttää tässä vaiheessa tietoista reflektiota ja mielikuvatasolla tapahtuvaa muunte-
lua. Mielikuvatasolla tapahtuva muuntelu on prosessi, jossa tutkija etsii kunkin merkityk-
sen sisältävän yksikön välttämättä edellyttämät merkitykset (Perttula, 1993, 1995a).
Perttulan (1995b) mukaan sulkeistaminen on erityisen tärkeää tässä vaiheessa, koska
tutkittavan ilmaisemat merkitykset kohtaavat tarkoituksellisesti tutkijan omassa kokemis-
maailmassa olevat merkitysyhteydet. Tutkijan tulee ilmaista tekemänsä muunnokset
mahdollisimman selkeästi ja yksiselitteisesti teoreettisia käsitteitä välttäen. Seuraavasta
esimerkistä käy ilmi, kuinka olen erottanut merkityksen sisältävät yksiköt ja muuntanut ne
yleiskielelle. Olen sijoittanut merkityksen sisältävistä yksiköistä tekemäni muunnokset
sulkeisiin kunkin yksikön perään. Esimerkki on erään oppilaan essee kokonaisuudessaan.
Olen muuttanut kaikki siinä esiintyvät nimet.

Sain tietää xxxx:n kuolemasta puhelimen välityksellä. Ensiksi en ollut uskoa tapahtunutta. Miksi hän olisi
niin tehnyt? Jatkoin ruuanlaittoa ihan normaalisti kotona, (SAADESSAAN TIETÄÄ X:N KUOLEMAS-
TA HÄNEN OLII VAIKEA USKOA TAPAHTUNUTTA.)

sitten yhtä-äkkiä alkoi tuntua ahdistavalta ja oli pakko lähteä ulos. Itkin paljon. (YHTÄKKIÄ HÄNTÄ
ALKOI AHDISTAA JA HÄNEN OLII LÄHDETTÄVÄ ULOS. HÄN ITKI.)

Kävin tapahtumapaikalla ystäväni kanssa ja sitten vasta ymmärsin, että yksi kavereistani oli kuollut, xxxx
oli kuollut. (KÄYDESSÄÄN YSTÄVÄNSÄ KANSSA TAPAHTUMAPAIKALLA HÄN VASTA
YMMÄRSI, ETTÄ X ON KUOLLUT.)

Kerran, siitä on aikaa kohta vuosi, olin xxxx:n kans hyvin läheinen. Seurustelin hänen kanssaan syksyn
-94. (X OLII OLLUT HÄNELLE LÄHEINEN. HE OLIVAT SEURUSTELLEET TAPAHTUMAA
EDELTVÄNÄ SYKSYNÄ.)

xxxx oli yleensä aina iloinen, mutta joskus hän oli surullinen, hän puhui kuinka kotona meni huonosti ja,
että hän ampuu joskus itsensä, mutta tämän jälkeen hän nauroi ja sanoi, että ei Tarun kuullen saa
tuommosia puhua. (YLEENSÄ X OLII OLLUT HÄNEN SEURASSAAN ILOINEN, MUTTA JOSKUS
X OLII KERTONUT VAIKEUKSISTA KOTONA JA UHANNUT AMPUA ITSENSÄ.)

xxxx:n kuoleman ymmärtämiseen auttoi kaverit, sekä keskustelu kotona. Kun sai puhua ja muistella häntä
niin se helpotti, mutta silloin tuli myös ikävä. (KUOLEMAN YMMÄRTÄMISESSÄ HÄNTÄ AUTTOI-
VAT KAVERIT JA KESKUSTELU KOTONA. MUISTELEMINKIN AUTTOI MUTTA SE

AIHEUTTI MYÖS IKÄVÄÄ.)

Aina välillä oli ja on pakko katsoa hänen kuvaansa ja lukea päiväkirjasta juttuja hänestä. Joskus alussa kuvittelin, että hän olisi läsnä ja puhui hänelle, se tavallaan helpotti. (JOSKUS HÄN KATSELEE X:N KUVAA JA LUKEE PÄIVÄKIRJAA. HETI TAPAHTUNEEN JÄLKEEN HÄN KUVITTELI X:N OLEVAN LÄSNÄ JA PUHUI X:LLE, SE OLI HÄNESTÄ HELPOTTAVAA.)

Vein xxxx:n haudalle tapahtuneen jälkeen yhden ruusun. (HÄN OLI VIENYT X:N HAUDALLE RUUSUN.)

xxxx aikoi tänä syksynä aloittaa koulun Lahdessa niin välillä tuntuu, että hän on siellä eikä kuollut. (JOSKUS HÄNESTÄ TUNTUU, ETTÄ X ON VIELÄ ELOSSA.)

Surusta selviää puhumalla hänestä ystävien kanssa. Se helpottaa myös, että nyt tietää, että hänellä on hyvä olla ja hänen ei tarvi kestää enää vaikeuksia kotona. (HÄNEN MIELESTÄÄN SURUSTA SELVIÄÄ KESKUSTELEMALLA YSTÄVIEN KANSSA. HÄNESTÄ ON MYÖS HELPOTTAVAA AJATEL-
LA, ETTÄ X:LLÄ ON NYT HYVÄ OLLA.)

Jos minä olen jotenki xxxx:n kuoleman kautta kasvanut niin olen oppinut huomioimaan ystäväni paremmin ja kertomaan heille tunteistani ennen kuin se on liian myöhäistä. (X:N KUOLEMAN MYÖTÄ HÄN ON OPPINUT HUOMIOIMAAN PAREMMIN YSTÄVIÄÄN JA KERTOMAAN HEILLE TUNTEISTAAN.)

xxxx halusi, että me jatkamme omaa elämäämme ja muistaisimme hänet tosi iloisena ja rentona poikana. Hän vietti viimeisen iltansa kavereittensa kanssa ja oli ollut iloinen koko illan. (X OLI HALUNNUT, ETTÄ MUUT JATKAVAT ELÄMÄÄNSÄ JA MUISTAVAT X:N ILOISENA JA RENTONA. X OLI VIETTÄNYT VIIMEISEN ILTANSA KAVEREIDENSA KANSSA JA OLLUT ILOINEN.)

Hän on aina ollut erikoinen ihminen ja siksi varmaan näin erikoinen tapa kuin polttaminen. Joskus ajattelee, että miltä hänestä on tuntunut tuon aikana kun tuli on ollut hänessä. Paluuta ei ole ollut. (HÄNEN MIELESTÄÄN X VALITSI POLTTOITSEMURHAN, KOSKA OLI AINA OLLUT ERIKOINEN. JOSKUS HÄN MIETTII, MILTÄ X:STÄ ON TUNTUNUT TÄMÄN PALAESSA.)

xxxx toivottavasti sinulla on nyt hyvä olla siellä taivaassa, (HÄN TOIVOO, ETTÄ X:N ON HYVÄ OLLA TAIVAASSA.)

jos sinä kuulet nyt minua niin muista, että minä tulen aina rakastamaan sinua ystäväni, minä muistan aina sinut iloisena poikana (joskus kumminkin tuntui, että teeskentelit iloista ja et halunnut huolestuttaa meitä.) Minä tulen aina kaipaamaan sinua ja minulla on nytkin aivan suunnaton ikävä sinua. (HÄN HALUAA KERTOAA X:LLE, ETTÄ RAKASTAA JA KAIPAA HÄNTÄ JA MUISTAA HÄNET AINA ILOISENA, VAIKKA AJATTELEEKIN X:N JOSKUS VAIN TEESKENNELLEEN ILOISTA.)

Käyn joskus kävelemässä niissä paikoissa missä me viime syksyn aikana olimme ja kaikki muistuu aina mieleeni, ihan tuntuu niin kuin sinä oisit paikalla. (KÄVELEMINEN SIELLÄ, MISSÄ HÄN VIETTI AIKAA X:N KANSSA HERÄTTÄÄ HÄNESSÄ MUISTOJA, JA HÄNESTÄ TUNTUU KUIN X OLISI LÄSNÄ.)

Kun et ollut polttanut lippistäsi ja koruja niin tiedän että ne olivat rakkaita sinulle. Ja sinä olit rakas

meille. (HÄN TIETÄÄ, ETTÄ LIPPIS JA KORUT OLIVAT RAKKAITA X:LLE, KOSKA X EI OLLUT POLTTANUT NIITÄ. X OLI RAKAS HEILLE.)

Nyt taas tuntuu, että en ymmärrä miksi teit niin? Joskus ymmärrän ja joskus en. Miksi et pystynyt puhumaan kenellekkään pahasta olostasi? Jätit meijät kaikki suremaan tänne. (HÄNEN ON VÄLILLÄ VAIKEA YMMÄRTÄÄ X:N ITSEMURHAA JA HÄN MIETTII MIKSI X EI KERTONUT PAHASTA OLOSTAAN VAAN JÄTTI HEIDÄT KAIKKI SUREMAAN.)

Sinulla oli paljon kavereita ja me kaikki tulemme kaipaamaan sinua niin kauan kuin itse elämme! xxxx:ää aina rakkaudella muistaen ja kaivaten Taru. (HÄN JA MONET X:N YSTÄVÄT TULEVAT AINA KAIPAAMAAN X:ÄÄ.)

PS. Toivottavasti kenellekkään muulle ystävästäni ei käy näin. Se on hyvin raskasta. Yritän olla heille hyvä ja auttaa heitä parhaani mukaan. (HÄN TOIVOO, ETTEI KUKAAN MUU HÄNEN YSTÄVISTÄÄN TEE ITSEMURHAA, KOSKA SE ON HYVIN RASKASTA. HÄN YRITTÄÄ KOHDELLA YSTÄVIÄÄN HYVIN JA AUTTAA HEITÄ.)

Aluksi tuntui myös, että koko kylässä ei ole mitään kun xxxx ei ole siellä pomppimassa. (X:N POISSAOLO SAI ALUKSI KOKO KYLÄN TUNTUMAAN HÄNESTÄ TYHJÄLTÄ.)

Jos saisin vielä nähdä sinut niin selittäisin, että ei niin saisi tehdä! Pärjäilehän kaveri! Sinua rakastaa kaikki!

(HÄN HALUAISI SANOA X:LLE ETTEI TÄMÄ OLISI SAANUT TEHDÄ ITSEMURHAA. HÄN TOIVOO X:N PÄRJÄÄVÄN JA KERTOO KAIKKIEN RAKASTAVAN X:ÄÄ.)

Menetelmän neljäs vaihe on aineistoa jäsentävien sisältöalueiden muodostaminen. Perttula (1995b, 1998) on omista tutkimuksissaan toteuttanut tämän vaiheen toisena heti aineistoon perehtymisen jälkeen, mutta itselleni oli luontevampaa määrittellä sisältöalueet vasta, kun olin ensin erottanut merkityksen sisältävät yksiköt ja tehnyt niistä muunnokset. Perttulan (1995b) mukaan sisältöalueet voidaan määrittellä kaikille tutkittaville yhteisiksi tai kullekin erikseen. Hänen mielestään on tärkeää muodostaa sisältöalueet tarpeeksi laajoiksi, etteivät ne myöhemmin rajoittaisi analyysia ja niitä sisältöjä, joita tutkija voi aineistosta hahmottaa. Aineistosta löydettävissä olevat sisältöalueet saattavat olla erilaisia kuin tutkija aineistoa hankkiessaan oli ajatellut. Omassa aineistossani määrittelin sisältöalueet kullekin tutkittavalle erikseen. Vaikka esseet ovat rakenteeltaan hyvin samankaltaisia, eivät ne sisällölliseltä laajuudeltaan vastaa toisiaan, joten kaikille yhteisten sisältöalueiden määrittelemisen ei ollut mahdollista. Lyhyemmissä esseissä oli vähemmän sisältöalueita kuin pitemmissä, mutta lähes poikkeuksetta lyhyemmistä esseistä hahmotettavissa olevat sisällöt löytyivät myös pitemmistä esseistä. Edellä esittelemästäni esimerkkiesseestä

oli löydettävissä seuraavat sisältöalueet: tiedon saaminen ja siihen suhtautuminen, tunnekokemukset, selviytyminen, x:ään liittyvät merkitykset, itsemurhaan liittyvät kysymykset, muutokset sekä toiveet.

Seuraavassa vaiheessa tutkija sijoittaa jokaisen merkityksen sisältävän yksikön johonkin edellä määrittelemistään sisältöalueista (Perttula, 1995b, 1998). Ideaalitapauksessa jokainen yksikkö sijoitetaan vain yhteen sisältöalueeseen, mutta yleensä merkitysten erottaminen ei suju näin yksiselitteisesti (Perttula, 1995b). Kun merkityksen sisältävässä yksikössä on fyysisesti toisistaan erottamattomia merkityksiä, voidaan se Perttulan (1995b) mukaan sijoittaa useampaan kuin yhteen sisältöalueeseen. Jatkoanalyysin kannalta tästä ei ole haittaa, sillä kyseinen merkitys voidaan huomioida kussakin sisältöalueessa sisältöalueen edellyttämästä näkökulmasta. Omassa aineistossani jouduin useiden esseiden osalta sijoittamaan joitakin merkityksen sisältäviä yksiköitä useampaan kuin yhteen sisältöalueeseen. Seuraavasta esimerkistä ilmenevät ne merkityksen sisältävät yksiköt, jotka olen sijoittanut esimerkkiesseen tunnekokemuksia kuvaavaan sisältöalueeseen.

sitten yhtä-äkkiä alkoi tuntua ahdistavalta ja oli pakko lähteä ulos. Itkin paljon. (YHTÄKKIÄ HÄNTÄ ALKOI AHDISTAA JA HÄNEN OLI LÄHDETTÄVÄ ULOS. HÄN ITKI.)

xxxx:n kuoleman ymmärtämiseen auttoi kaverit, sekä keskustelu kotona. Kun sai puhua ja muistella häntä niin se helpotti, mutta silloin tuli myös ikävä. (KUOLEMAN YMMÄRTÄMISESSÄ HÄNTÄ AUTTOIVAT KAVERIT JA KESKUSTELU KOTONA. MUISTELEMINEENKIN AUTTOI MUTTA SE AIHEUTTI MYÖS IKÄVÄÄ.)

jos sinä kuulet nyt minua niin muista, että minä tulen aina rakastamaan sinua ystävänä, minä muistan aina sinut iloisena poikana (joskus kumminkin tuntui, että teeskentelit iloista ja et halunnut huolestuttaa meitä.) Minä tulen aina kaipaamaan sinua ja minulla on nytkin aivan suunnaton ikävä sinua. (HÄN HALUAA KERTOAA X:LLE, ETTÄ RAKASTAA JA KAIPAA HÄNTÄ JA MUISTAA HÄNET AINA ILOISENA, VAIKKA AJATTELEEKIN X:N JOSKUS VAIN TEESKENNELLEEN ILOISTA.)

Sinulla oli paljon kavereita ja me kaikki tulemme kaipaamaan sinua niin kauan kuin itse elämme! xxxx:ää aina rakkaudella muistaen ja kaivaten Taru. (HÄN JA MONET X:N YSTÄVÄT TULEVAT AINA KAIPAAMAAN X:ÄÄ.)

Aluksi tuntui myös, että koko kylässä ei ole mitään kun xxxx ei ole siellä pomppimassa. (X:N POISSA-OLO SAI ALUKSI KOKO KYLÄN TUNTUMAAN HÄNESTÄ TYHJÄLTÄ.)

Kuudennessa vaiheessa tutkija kirjoittaa merkityksen sisältävistä yksiköistä tekemiensä muunnosten pohjalta sisältöalueittain etenevän yksilökohtaisen merkitysverkoston.

Tavoitteena on esittää kuhunkin sisältöalueeseen liittyvät olennaisimmat merkitystihentymät (Perttula, 1995b). Tutkijan on hyvä kiinnittää huomiota sekä toistuviin että ainutkertaisuudessaan merkittäviin merkitystihentymiin, sillä merkitystihentymä saattaa olla kokonaisuuden kannalta tärkeä, vaikka se ei oman sisältöalueensa yhteydessä vaikuttaisi-kaan oleelliselta (Perttula, 1995b). Esimerkkinä oman analyysini etenemisestä esittelen yhden sisältöalueittain etenevän merkitysverkoston käyttäen jo edellä tutuksi tullutta esseettä. Esimerkissä olen erottanut sisältöalueet toisistaan kauttaviivalla.

Saatuaan tietää X:n kuolemasta hänen oli vaikea uskoa sitä ja hän ymmärsi sen todeksi vasta käydessään ystävänsä kanssa tapahtumapaikalla. / Kuultuaan X:n kuolemasta hän tunsi ahdistusta ja itki. X:n kuoltua kylä tuntui hänestä tyhjältä. Hän kaipaa ja ikävöi X:ää. / Hän on kokenut itsemurhan kohtaamisen raskaana. Muisteleminen on auttanut, ja muistellessaan hän käy paikoissa, jotka liittyivät X:ään, katselee X:n kuvaa ja lukee päiväkirjaa. Hän on myös käynyt X:n haudalla. Aluksi hän kuvitteli X:n olevan läsnä ja puhui tälle, ja joskus hänestä tuntuu, että X on elossa. Keskustelu kotona ja ystävien kanssa on auttanut. Hän kokee helpottavana myös ajatuksen siitä, että X:n on hyvä olla. Hän yrittää auttaa ystäviään. / Hän oli aikaisemmin seurustellut X:n kanssa ja X oli hänelle läheinen ja rakas. X oli iloinen ja erikoinen, ja hän haluaa muistaa X:n iloisena vaikka ajatteleekin sen olleen joskus teeskenneltyä. X halusi muiden jatkavan elämäänsä ja toivoi, että hänet muistetaan iloisena ja rentona. Hän ajattelee, että X:llä oli paha olla ja kokee X:n hylänneen kaverinsa. / Hänen on vaikea ymmärtää X:n itsemurhaa, ja hän haluaisi tietää miltä X:stä on tuntunut palaessaan ja miksi X ei kertonut pahasta olostaan. / Hän on oppinut huomioimaan ystävänsä ja kertomaan heille tunteistaan. / Hän toivoo X:n pärjäävän ja voivan hyvin. Hän toivoo myös, ettei hänen tarvitse kokea uutta itsemurhaa ystäväpiirissään.

Seitsemännessä vaiheessa tutkija muodostaa jokaisen tutkittavan kokemuksista yksilökohtaisen merkitysverkoston. Sisältöalueittain tiivistetyt merkitykset liitetään yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, jonka avulla pyritään mahdollisimman luotettavasti kuvaamaan kunkin tutkittavan kokemuksia (Perttula, 1995b). Toteuttaessani tätä vaihetta palasin välillä alkuperäiseen aineistoon varmistuakseni kuvausteni luotettavuudesta. Pyrin mahdollisimman selkeään ja tiiviiseen lopputulokseen pitäytyen kuitenkin tarkasti niissä merkityksissä, joita aineistosta itsestään nousi esille. Oman analyysini tuloksena syntyneet yksilökohtaiset merkitysverkostot olen kokonaisuudessaan esittänyt seuraavassa luvussa. Yksilökohtaiset merkitysverkostot ovat oleellinen osa tuloksia, koska juuri ne kuvaavat nuorten omakohtaisia ja ainutkertaisia kokemuksia surusta.

2.2.2 Metodin 2. päävaihe

Metodin toinen päävaihe muistuttaa ensimmäistä päävaihetta, sillä sekin etenee seitsemän alavaiheen avulla. Pyrkimyksenä on muodostaa tutkimusaineistosta yleinen merkitysverkosto tai sen tyyppisiä. Ensimmäisen vaiheen lähtökohtana on pitää edellä muodostettuja yksilökohtaisia merkitysverkostoja ehdotuksina mahdollisista yleisistä merkityksistä (Perttula, 1998). Tästä lähtökohdasta käsin tutkija jakaa yksilökohtaiset merkitysverkostot merkityksen sisältäviksi yksiköiksi, minkä jälkeen toisessa vaiheessa muuntaa ne yleiselle kielelle, josta yksilökohtaisuus on häivytetty (Perttula, 1998). Omassa aineistossani olen pääosin edennyt kyseisellä tavalla lukuun ottamatta muutamaa hyvin lyhyttä yksilökohtaista merkitysverkostoa, joiden kohdalla en katsonut tarpeelliseksi erottaa merkityksen sisältäviä yksiköitä. Muunsin kuitenkin myös nämä yksilökohtaiset merkitysverkostot yleiselle kielelle. Esittelen kahta ensimmäistä vaihetta aiemmin käyttämäni esseen avulla.

Saatuuan tiedon X:n kuolemasta hänen oli vaikea uskoa sitä, ja hän reagoi tuntemalla ahdistusta ja itkemällä. Hän ymmärsi kuoleman todellisuuden vasta käytyään ystävänsä kanssa tapahtumapaikalla. (NUORI REAGOI TIEToon YSTÄVÄNSÄ KUOLEMASTA EPÄUSKOLLA, AHDISTUKSELLE JA ITKULLA. KUOLEMAN TODELLISUUDEN YMMÄRTÄMISESSÄ AUTTAA KÄYNTI TAPAHTUMAPAIKALLA YSTÄVÄN KANSSA.)

X oli hänelle läheinen ja rakas, sillä hän oli aikaisemmin seurustellut tämän kanssa. Hänen mielestään X oli erikoinen, ja hän haluaa muistaa X:n iloisuuden vaikka ajatteleekin sen olleen joskus teeskenneltyä. (KUOLLUT ON NUORELLE RAKAS, JA NUORI HALUAA MUISTAA KUOLLEEN ILOISUUDEN.)

Hänen on vaikea ymmärtää X:n itsemurhan syytä, ja hän miettii miksi X ei kertonut pahasta olostaan ja miltä X:stä on tuntunut palaessaan. (NUORI MIETTII ITSEMURHAN SYYTÄ JA SITÄ MILTÄ PALAMINEN ON KUOLLEESTA TUNTUNUT.)

Itsemurhan kohtaaminen on ollut hänestä raskasta. X:n kuoltua paikkakunta tuntui hänestä tyhjältä. Hän kokee X:n hylänneen kaverinsa ja kaipaa ja ikävöi X:ää. (YSTÄVÄN ITSEMURHA ON NUORELLE RASKASTA, JA PAIKKAKUNTA TUNTUU TAPAHTUNEEN JÄLKEEN TYHJÄLTÄ. NUORI KAIPAA KUOLLUTTA JA KOKEE TÄMÄN HYLÄNNEEN KAVERINSA.)

Häntä on auttanut muistelu sekä keskustelu kotona ja ystävien kanssa. Välillä hän on ajatellut X:n olevan elossa ja läsnä ja puhunut tälle, minkä on kokenut helpottavana. Hän toivoo X:n pärjäävän, ja häntä on auttanut ajatus siitä, että X voi hyvin. (NUORTA AUTTAA KESKUSTELU JA MUISTELU SEKÄ

KUOLLEEN LÄSNÄOLON KUVITTELEMINEN JA TÄLLE PUHUMINEN. MYÖS AJATUS SIITÄ, ETTÄ KUOLLUT VOI HYVIN AUTTAA NUORTA.)

Hän on oppinut huomioimaan ystäviään ja kertomaan heille tunteistaan, ja hän yrittää auttaa heitä. Hän toivoo, ettei hänen tarvitse kokea uutta itsemurhaa ystäväpiirissään. (NUORI YRITTÄÄ AUTTAA YSTÄVIÄÄN, JOITA ON OPPINUT HUOMIOIMAAN JA TOIVOO, ETTEI JOUTUISI KOHTAAMAAN UUTTA ITSEMURHAA.)

Menetelmän kolmannessa vaiheessa muodostetaan aineistoa kuvaavat sisältöalueet (Perttula, 1998). Etenin samoin kuin ensimmäisen päävaiheen neljännessä alavaiheessa, ja hahmotin jokaisesta yksilökohtaisesta merkitysverkostosta yksilölliset sisältöalueet. Esimerkiksessestä jäsenin seitsemän sisältöalueen avulla: kuoleman todellisuuden ymmärtäminen, tunnekokemukset, selviytymiskeinot, kiintymys/empatia, syytös, kuolleen olemassaolo ja muutos.

Neljännessä vaiheessa kukin merkityksen sisältävä yksikkö ja siitä tehty muunnos sijoitetaan johonkin edellä määritellyistä sisältöalueista (Perttula, 1998). Seuraavaksi sisältöalueista hahmotettavissa olevat oleellimmat merkitykset tiivistetään selkeäksi sisältöalueittain eteneväksi kuvaukseksi. Vaikka kuvaukset muodostetaan kullekin tutkittavalle yksilökohtaisesti, täytyy muistaa, että tässä vaiheessa tutkittavien kokemuksista esille nousevia merkityksiä pidetään ehdotuksina mahdollisista yleisistä merkityksistä. Kuudennessa vaiheessa kunkin tutkittavan kohdalla muodostettu sisältöalueittainen kuvaus tiivistetään tekstiksi, joka ei enää ole riippuvainen eri sisältöalueista. Näiden vaiheiden avulla laaja tutkimusaineisto voidaan luotettavasti jäsentää hallittavampaan muotoon, mikä mahdollistaa yleisten merkitysten hahmottamisen.

Koska omassa aineistossani ensimmäisestä päävaiheesta tuloksena syntyneet yksilökohtaiset merkitysverkostot ovat lyhyitä, en tässä toisessa päävaiheessa katsonut enää tarpeelliseksi sijoittaa merkityksen sisältäviä yksiköitä ja niiden muunnoksia eri sisältöalueisiin. Moniin sisältöalueisiin olisi tullut vain yksi merkityksen sisältävä yksikkö ja sen muunnos. Yleisten merkitysten hahmottaminen oli mielestäni mahdollista jo kolmannen vaiheen jälkeen, joten siirryin suoraan seitsemänteen vaiheeseen, jonka tavoitteena on yleisen merkitysverkoston muodostaminen. Etsin yleisiä merkityksiä tarkastelemalla muodostamiani sisältöalueita. Tällä tavalla hahmotin ne teemat, jotka yksilökohtaisista merkitysverkostoista oli löydettävissä. Jotta aineistosta itsestään hahmotettavissa olevat

merkitykset edelleen muodostaisivat perustan analyysilleni, palasin välillä tutkimusaineistooni etsien mahdollisia yhtäläisyyksiä ja tarkastellen kokemuksia, jotka alunperin olivat lähtökohta koko analyysilleni.

Yhden yleisen merkitysverkoston muodostaminen osoittautui mahdottomaksi, joten päädyin kuvaamaan aineistoa viiden tyyppin avulla. Nämä tyypit eroavat toisistaan sen perusteella, mihin sisältöalueisiin liittyviä merkityksiä niistä on löydettävissä. En nimennyt löytämiäni tyyppejä, koska se saattaisi Perttulan (henkilökohtainen tiedonanto 14.8.1998) mukaan kiinnittää lukijan huomion yksittäisiin asioihin, mikä vaikeuttaa merkitysverkoston kokonaisuuden hahmottamista eli sitä, kuinka asiat ovat kietoutuneet toisiinsa. Esittelen määrittelemäni tyypit seuraavassa luvussa yksilökohtaisten merkitysverkostojen jälkeen.

3. TULOKSET

3.1 Yksilökohtaiset merkitysverkostot

1. Tyttö 9.lk

Hän ymmärsi X:n kuoleman todellisuuden vasta keskusteltuaan siitä kavereidensa kanssa. Hän itki ja näki pelottavia painajaisia X:stä. Myös polttaminen itsemurhan tekotapana oli hänestä pelottava, eikä hän uskaltanut mennä yksin tapahtumapaikalle. Hän miettii, miksi X ei kertonut pahasta olostaan ja pohtii myös, olisivatko ystävät voineet auttaa X:ää. Hän haluaisi keskustella X:n kuolemasta kavereiden kanssa, vaikka se voi olla vaikeaa, ja hän haluaisi mennä ystäviensä kanssa käymään X:n haudalla. Hän välitti X:stä ja haluaisi keskustella tämän kanssa. Hän kaipa X:ää ja toivoo, ettei tämä olisi kuollut.

2. Tyttö 9.lk

Saatuaan tietää itsemurhasta hän ei uskonut X:ää sen tekijäksi. Hän ymmärsi X:n kuoleman todellisuuden vasta käydessään toisten nuorten kanssa tapahtumapaikalla. Tapahtuneen jälkeen hän nukkui levottomasti nähden unta X:stä. Hänen oli vaikea olla kotona. Oma huone näytti hänestä vieraalta, ja hänestä tuntui kuin X olisi vielä ollut siellä. Hän on vielä myöhemminkin nähnyt X:stä unia ja pelännyt pimeää ja yksin olemista. Tapahtumapaikan ohittaessaan hän muistaa X:n ja miettii, miksi tämä poltti itsensä. Kavereiden kanssa keskusteleminen, tunteiden ilmaiseminen ja muistelemine ovat auttaneet häntä. Myönteistä on ollut myös hautajaisiin ja jälkipuintitilaisuuteen osallistuminen. Vaikka X teki itsemurhan, ajattelee hän kaikkien rakastavan X:ää ja tuntee inhoa kuullessaan perättömiä juoruja X:stä. Hän toivoisi X:n tulevan takaisin ja uskoo jälleennäkemiseen. X:n kuoleman jälkeen hänen suhtautumisensa elämään on vakavoitunut.

3. Tyttö 9.lk

Saatuuan tiedon X:n kuolemasta hänen oli vaikea uskoa sitä, ja hän reagoi tuntemalla ahdistusta ja itkemällä. Hän ymmärsi kuoleman todellisuuden vasta käytyään ystävänsä kanssa tapahtumapaikalla. X oli hänelle läheinen ja rakas, sillä hän oli aikaisemmin seurustellut tämän kanssa. Hänen mielestään X oli erikoinen, ja hän haluaa muistaa X:n iloisuuden, vaikka ajatteleekin sen olleen joskus teeskenneltyä. Hänen on vaikea ymmärtää X:n itsemurhan syytä, ja hän miettii, miksi X ei kertonut pahasta olostaan ja miltä X:stä on tuntunut palaessaan. Itsemurhan kohtaaminen on ollut hänestä raskasta. X:n kuoltua paikkakunta tuntui hänestä tyhjältä. Hän kokee X:n hylänneen ystävänsä ja kaipaa ja ikävöi X:ää. Häntä on auttanut muistelu sekä keskustelu kotona ja ystävien kanssa. Välillä hän on ajatellut X:n olevan elossa ja läsnä ja puhunut tälle, minkä on kokenut helpottavana. Hän toivoo X:n pärjäävän, ja häntä on auttanut ajatus siitä, että X voi hyvin. Hän on oppinut huomioimaan ystäviään ja kertomaan heille tunteistaan, ja hän yrittää auttaa heitä. Hän toivoo, ettei hänen tarvitse kokea uutta itsemurhaa ystäväpiirissään.

4. Tyttö 9.lk

Hän ei aluksi uskonut X:n kuolemaa kuultuaan siitä. Alettuaan käsittää tapahtuneen hänen oli vaikea hyväksyä kuoleman lopullisuutta. Hän ei ymmärrä X:n itsemurhan syytä, ja häntä suututtaa, että X hylkäsi ystävänsä. Hänestä tuntuu pahimmalta X:n kuoleman aiheuttama tuska ja kaipaus. Selviytymisessä häntä on auttanut keskustelu ystävien kanssa, tapahtumapaikalla käyminen ja X:n muistelemine. Hän ajattelee X:n eläneen täysillä ja olevan nyt turvassa. X:n kuoleman jälkeen hän on huomannut ystävien arvon ja pyrkii ilmaisemaan rakkauttaan heitä kohtaan. Hän on myös alkanut arvostaa elämästä nauttimista.

5. Tyttö 9.lk

Hänen oli vaikea uskoa X:n kuolemaa kuultuaan siitä, ja hänestä tuntui samalta kuin aikaisemmin, kun hänelle läheinen ihminen kuoli. Hän oli järkyttynyt. Koska X oli

huoleton ja elinvoimainen, hänen oli vaikea ymmärtää itsemurhan syytä. Hänestä oli pahinta, että kyseessä oli nimenomaan itsemurha. Hän kokee X:n poissaolon outona, mutta tapahtuma ei ole vaikuttanut hänen arkipäiväänsä. Häntä on auttanut asiasta keskusteleminen ja muistelu. Hänen mielestään läheisen kuolema muistuttaa tunteiden ilmaisemisesta muille läheisille ja auttaa huomaamaan omat voimavarat.

6. Tyttö 9.lk

Kuultuaan X:n itsemurhasta hän ei uskonut sitä, ja vasta soitettuaan ystävälleen hän ymmärsi X:n kuolleen. Hän tunsi olonsa tyhjäksi ja hämmästyneeksi. Pahimmalta hänestä tuntui X:n kärsimys ja tämän läheisten kokemus tuska. Hän tunsi X:n hyvin ja ajatteli, ettei X ollut ymmärtänyt tekonsa seurauksia. Itsemurhan tekopaikalla käyminen auttoi häntä ymmärtämään tapahtunutta, ja siellä hän tunsi olevansa lähellä X:ää. Hän on ollut surullinen ja kokenut, että muistot tapahtuneesta tulevat tahattomasti hänen mieleensä. Häntä on auttanut ystävien kanssa oleminen ja keskusteleminen sekä usko kohtaloon. Hän on tuntenut olonsa paremmaksi ajatellessaan X:n voivan hyvin. Huomaamattaan hän odottaa joskus koulussa näkevänsä X:n, mutta tapahtuma ei ole vaikuttanut hänen koulutyöhönsä. Koulussa hän olisi halunnut puhua asiasta heti lukukauden alettua. Hän ei pidä enää ihmisiä itsestäänselvyytenä vaan aikoo ilmaista välittävänsä heistä. Ihmiset ovat hänen mielestään huomanneet ystävien tärkeyden ja alkaneet huolehtia toisistaan.

7. Tyttö 1.lk

Kuultuaan tapahtuneesta hänen oli vaikea uskoa sitä, eikä hän ymmärtänyt X:n itsemurhan syytä. X oli ollut hänen kaverinsa, ja X:n kuolema tuntui hänestä pahalta. Hän kävi tapahtumapaikalla. Hän suri hiljaisuudessa, eikä itkenyt niin kuin muut. Hän on hyväksynyt ja unohtanut tapahtuman, eikä halua keskustella siitä. Hänestä tuntuu pahalta, kun X:n kuolemasta puhutaan.

8. Tyttö 1.lk

Kuultuaan X:n itsemurhasta hän ei heti uskonut sitä. Hän oli hämmentynyt. Koska hänen oli vaikea ymmärtää kuoleman todellisuutta, ei hän osannut reagoida tapahtuneeseen, vaikka X oli hänen hyvä kaverinsa. Hänestä tuntui pahimmalta itsemurhan tekotapa. Hän miettii syytä X:n itsemurhaan, jonka on kokenut itsekkäänä ja joka on aiheuttanut hänessä vihaa. Keskusteleminen kotona ja ystävien kanssa sekä elämän jatkaminen ovat hänen mielestään ainoa keino surusta selviytymisessä. Hänen mielestään läheisen kuolema auttaa näkemään, mikä elämässä on tärkeää. Sen myötä myös oppii arvostamaan läheisiään.

9. Tyttö 1.lk

Hän ymmärsi X:n kuoleman todellisuuden vähitellen, mutta ei voinut uskoa tai hyväksyä sitä. Pahimmalta hänestä tuntui tuska, jota X oli joutunut kokemaan palaessaan. Hän on muistellut X:ää ja yrittänyt ajatella, että X:llä on nyt parempi olo. Häntä on auttanut ystävien kanssa oleminen, tapahtumapaikalla käyminen ja hautajaisiin osallistuminen sekä siellä itkeminen. Hän on lähes kokonaan pystynyt unohtamaan tapahtuneen, mutta muistaa joskus asioita, jotka liittyvät X:ään. Hän on alkanut ajatella, että ongelmistaan täytyy voida puhua ja toivoo, että X:n itsemurha saisi ihmiset paremmin huomioimaan läheisensä.

10. Tyttö 1.lk

Kuultuaan itsemurhasta hän oli varma, ettei kyse ollut X:stä. Mentyään tapahtumapaikalle hän alkoi ymmärtää kuoleman todellisuuden. Hän ei kuitenkaan halunnut hyväksyä tapahtunutta. Hänestä tuntui pahalta kuoleman äkillisyys ja tunteiden kertomatta jääminen sekä X:n kärsimys tämän kuollessa. Tapahtuneen jälkeen häntä on pelottanut nukkua yksin. Hän kävi usein tapahtumapaikalla, mietti X:n kuolemaa ja keskusteli ystäviensä kanssa. X oli hänelle läheinen ja rakas, ja hän kaipaa X:ää. Hän muistelee X:ää ja pitää tämän piirustusta ja valokuvaa seinällään. Kun tapahtuma muistuu hänen mieleensä, hän miettii syytä X:n itsemurhaan. Häntä on auttanut hautajaisiin osallistuminen ja ajatus siitä, että X on paremmassa paikassa. Pelätessään hän on turvautunut poikaystävänsä. Hän

kokee, että suru on helpottanut ajan myötä ja että elämä jatkuu. Hän ajattelee kasvaneensa. Ongelmista puhuminen ja rakkauden osoittaminen on tullut hänelle tärkeäksi. Hänen mielestään itsemurha voi saada ihmiset huomaamaan virheensä ja ymmärtämään toisiaan.

11. Tyttö 3.lk

Hän ei halunnut uskoa kuolemaa todeksi, kun sai tapahtumapaikalla tietää, että siellä oleva ruumis oli X. Ruumiin näkeminen järkytti häntä, ja hän tunsi voimattomuutta ja pahoinvointia. Hänestä tuntui pahalta ajatella X:n yksinäisyyttä ja tuskaa päätöksenteko- ja kuolinhetkellä. Hän itki. Hänellä on paljon X:n kuolemaan liittyviä kysymyksiä, ja hän miettii miksi kukaan ei suhtautunut vakavasti X:n vihjeisiin itsemurhasta. Hän on päättänyt kunnioittaa X:n ratkaisua, vaikka ei ymmärrä sitä ja pitää sitä itsekkäänä. Tapahtuneen jälkeen hän on tuntenut pelkoa X:ää kohtaan, minkä vuoksi hänen on ollut vaikea nukkua. Hän on hävennyt X:ään kohdistuneita pelon tunteitaan. Hän on tuntenut myös sääliä X:ää ja X:n läheisiä kohtaan. Vaikka hän on tottunut X:n poissaoloon, ei hän ole pystynyt unohtamaan tapahtunutta. Hän rakasti ja rakastaa X:ää. Hän kaipaa X:ää ja elättelee toiveita tämän näkemisestä. Häntä on auttanut keskustelu kavereiden kanssa, sillä omien ja toisten ajatusten samankaltaisuus on ollut hänestä helpottavaa. Hän on kokenut tapahtuneen jälkeisten kaoottisten tunteidensa järjestyneen. Hän on kasvanut, vakavoitunut ja saanut voimia. Hänestä on myönteistä, että X:n kuoleman myötä hän on saanut uuden ystävän. Hän ajattelee ihmisten nyt harkitsevan tarkemmin ennen päätöstä itsemurhan tekemisestä.

12. Tyttö 3.lk

Saatuaan tiedon X:n itsemurhasta hän itki, huusi ja tunsi ajatuksensa sekaviksi. Pahimmalta hänestä tuntui kuoleman äkillisyys ja ennakoimattomuus. Hänestä on ollut vaikea kohdata kuoleman todellisuutta, ja hän tuntee surua muistaessaan X:n kuolleen. Hän rakastaa ja ikävöi X:ää, joka oli hänelle pitkäaikainen ystävä ja josta hänellä on mukavia muistikuvia. Hän on käynyt tapahtumapaikalla ja osallistunut muistotilaisuuksiin sekä hautajaisiin. Hän on keskustellut tapahtuneesta, ja häntä on auttanut ajatus siitä, että kaikki

kuolevat ja että X:n kuolema oli Jumalan tahto. Hän uskoo X:n olevan taivaassa. X:n poissaolo koulussa muistuttaa häntä tapahtuneesta, mutta ei ole vaikuttanut hänen koulu-työhönsä. Hän arvostaa elämää ja ilmaisee myönteiset tunteensa toisia kohtaan. Hän toivoo, että ihmiset oppisivat arvostamaan toisiaan ja puhumaan toisilleen.

13. Poika 3.lk

Kuultuaan X:n kuolemasta hän ei heti uskonut sitä. Hän on miettinyt syytä X:n itsemurhaan ja syyttänyt siitä itseään. X oli hänen ystävänsä, ja hän ikävöi X:ää. Hän ajattelee, ettei X:ään suhtauduttu vakavasti. Ystävät ovat hänen mielestään parhaita auttajia. Hänen suhtautumisensa kuolemaan on muuttunut, ja hän arvostaa enemmän ihmisen elämää.

14. Poika 3.lk

Hän ei voinut eikä halunnut uskoa X:n kuolemaa todeksi kuultuaan siitä. Hän suri X:n kuolemaa tapahtumapaikalla, jossa kävi päivittäin. Hän on hautajaisten jälkeen yrittänyt jatkaa elämäänsä ja koulunkäyntiään normaalisti. Surulliset muistot tulevat kuitenkin hänen mieleensä, kun hän käy haudalla. Mikään ei ole auttanut häntä ymmärtämään X:n kuolemaa, mutta hän kokee ystävien olleen tukena. Hän ei näe mitään myönteistä iloisen ystävänsä kuolemassa.

15. Poika 3.lk

Kuultuaan X:n itsemurhasta hän ei uskonut sitä eikä osannut reagoida tietoon. Hän mietti itsemurhan syytä ja tekotapaa. X oli hänelle kaveri. Hän keskusteli X:n kuolemasta ystävänsä kanssa yrittäen ymmärtää sitä. Hän on hyväksynyt X:n kuoleman ja selviytynyt surusta. Hän on yrittänyt olla tukena kavereilleen. Itsemurhasta aiheutuvan tuskan näkeminen saattaa hänen mielestään ehkäistä uusia itsemurhia.

16. Poika 3.lk

Hän sai tietää X:n itsemurhasta satuttuaan tapahtumapaikalle ruumiin vielä ollessa siellä. Hänestä ei aluksi tuntunut mitään, ja hän ymmärsi tapahtuneen vasta kertoessaan siitä muille. Kuoleman todellisuus ja lopullisuus tuntui hänestä pahalta. Ensimmäiset päivät hän itki ja suri tapahtumapaikalla, eikä voinut keskittyä mihinkään tai mennä töihin. X oli hänelle rakas. Hän ajattelee X:ää päivittäin ja ikävöi tätä. Jälkipuintitilaisuuteen osallistuminen ja ystävien kanssa keskusteleminen on auttanut häntä selviytymään. Hän kokee surun käsittelyn helpottuneen ajan myötä.

3.2 Yleisen merkitysverkoston tyypit

Tyyppi I (esseet 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 12)

Nuoren on vaikea ymmärtää ystävän kuoleman todellisuutta. Tapahtuneeseen liittyy tunnekokemuksia, kuten surua, kaipausta, pelkoa, tuskaa ja vihaa. Nuori kokee pohdiskelun, muistelun tai uskon sekä ystävien ja rituaaleihin osallistumisen auttaneen surusta selviytymisessä. Nuori ilmaisee kiintymystä ja empatiaa kuollutta kohtaan. Hän ajattelee kuolleen olemassaolon jatkuvan, vaikka ymmärtääkin kuoleman lopullisuuden. Nuori kokee, että hän itse tai muut ihmiset ovat ystävän itsemurhan myötä muuttuneet, ja nuori arvostaa enemmän läheisiään ja elämää.

Tyyppi II (essee 13)

Nuoren on vaikea uskoa kuoleman todellisuutta. Nuori ikävöi kuollutta. Hän pyrkii selviytymään surusta ystävien avulla. Nuori ilmaisee kiintymystä kuollutta kohtaan. Tapahtuneen myötä nuori on alkanut arvostaa elämää.

Tyyppi III (esseet 14 ja 16)

Nuoren on vaikea uskoa ystävän kuolemaa todeksi. Tapahtuneeseen liittyy tunnekokemuksia, kuten turtumusta, surua ja ikävää. Selviytymisessä nuorta auttaa ystävien tuki ja rituaaleihin osallistuminen. Nuori ilmaisee kiintymystä kuollutta kohtaan.

Tyyppi IV (essee 7)

Nuoren on vaikea uskoa kuoleman todellisuutta. Ystävän menettäminen tuntuu nuoresta pahalta. Nuori ei turvaudu ystävien tukeen vaan pyrkii selviytymään käymällä tapahtumapaikalla ja pyrkimällä unohtamaan ystävän itsemurhan. Nuori ilmaisee kiintymystä vainajaa kohtaan.

Tyyppi V (esseet 5 ja 15)

Nuoren on vaikea ymmärtää ystävän todella kuolleen. Nuori pyrkii selviytymään keskustelemalla ystävien kanssa.

Yhteenveto yleisen merkitysverkoston tyypeistä

Olen määritellyt yleisen merkitysverkoston tyypit nuorten kokemuksista löytämieni teemojen perusteella. Havainnollistaakseni paremmin tyyppien välisiä yhtäläisyyksiä ja eroja olen esittänyt ne myös taulukkona (ks. liite 2).

Kaikille nuorille yhteistä on vaikeus ymmärtää ystävän kuolemaa todeksi. Viidettä tyyppiä lukuun ottamatta nuorilla ilmenee tapahtuneeseen liittyviä tunnekokemuksia, joista tyypillisimpiä ovat surun, tuskan ja kaipauksen tunteet. Surusta selviytyäkseen nuoret, lukuun ottamatta neljättä tyyppiä, turvautuvat ystäviltä saatavaan tukeen. Ensimmäisen, kolmannen ja neljännen tyyppin nuoret kokevat myös rituaaleihin osallistumisen, kuten esimerkiksi tapahtumapaikalla käymisen, helpottavan surun käsittelyä. Viidettä tyyppiä lukuun ottamatta nuoria yhdistää niin ikään kiintymyksen ilmaiseminen kuollutta kohtaan. Ensimmäisen ja toisen tyyppin nuorille on lisäksi yhteistä kokemus muutoksesta ystävän

kuoleman jälkeen. Nuoret ovat tunnistaneet muutoksia paitsi itsessään ja omissa asenteissaan myös muissa ihmisissä.

Ensimmäisen tyypin nuoret eroavat muista, koska he kokevat kuolleen olemassaolon jatkuvan. Nuoret ajattelevat kuolleen voivan hyvin ja olevan paremmassa paikassa. Myös pohdinnan, muistelun ja uskon käyttäminen surusta selviytymisessä on tekijä, jonka perusteella nämä nuoret voidaan erottaa muiden tyyppien nuorista. Kokemus muutoksesta on puolestaan teema, jonka perusteella voidaan erottaa toisen tyypin nuoret kolmannen, neljännen ja viidennen tyypin nuorista sekä kolmannen tyypin nuoret kahden ensimmäisen tyypin nuorista. Neljännen tyypin nuori eroaa muista nuorista, koska ei lainkaan turvaudu ystäviltä saatavaan tukeen surusta selviytyäkseen. Sen sijaan nuori pyrkii unohtamaan tapahtuneen. Viidennen tyypin nuoret ilmaisevat kokemuksiaan hyvin suppeasti, ja heidän esseistään löytyvät teemat rajoittuvat vaikeuteen ymmärtää kuoleman todellisuutta ja selviytymiseen ystävien tuen avulla.

4. POHDINTA

4.1 Tulosten arviointi

Kaikille nuorille yhteistä oli vaikeus uskoa ystävän itsemurhaa todeksi. Myös kuoleman lopullisuuden hyväksyminen oli nuorille vaikeaa. Useat tutkimukset osoittavat tämän olevan tyypillinen ensireaktio läheisen kuoleman kohdanneilla (Dyregrov ym., 1995; Dyregrov & Raundalen, 1997; Mauk & Weber, 1991; Raphael, 1983; Schachter, 1991). Erityisesti nuorilla epäuskon ja kuoleman hyväksymisen vaikeuden taustalla saattaa olla myös pelkoa omasta haavoittuvuudesta ja kuolevaisuudesta (McNeil ym., 1991; O'Brien ym., 1991; Raphael, 1983; Schachter, 1991). Nuoruus on elämän, muutoksen ja kasvun aikaa, eikä kuoleman ajatella kuuluvan tähän ajanjaksoon (Raphael, 1983). Vaikka nuoret kehityksellisesti kykenevät ymmärtämään kuoleman todellisuuden ja lopullisuuden, saattavat he pelkonsa vuoksi pyrkiä kieltämään sen olemassaolon (Raphael, 1983). Dyregrov ja Raundalen (1997) uskovatkin, että nuoret joutuvat ystävän kuoleman kohdattuaan muuttamaan käsityksiään olemassaolon ennustettavuudesta.

Yleisen merkitysverkoston neljään ensimmäiseen tyyppiin sijoittamillani nuorilla ilmeni edellä kuvailtujen ensireaktioiden lisäksi myös muita tyypillisiä surureaktioita. Tunnereaktioina nuorilla ilmeni muun muassa itkua, pelkoa, surua ja ikävää. Osa nuorista ilmaisi niin ikään suuttumusta tai vihaa vainajaa kohtaan kokien, että tämä hylkäsi ystävänsä. Jotkut näistä nuorista pitivät kuolleen tekoa itsekkäänä. Raphaelin (1983) mukaan viha vainajaa kohtaan on erityisen yleistä silloin, kun tämän oma käyttäytyminen on johtanut kuolemaan. Tällainen viha tai raivo voi olla seurausta muun muassa hylätyksi tulemisen tunteesta (Elder, 1995). Yleensä vihan tunteiden esiin tuleminen ei tapahdu heti, koska niiden tunnustaminen vie aikaa (Dyregrov & Raundalen, 1997). Muita nuorilla ilmenneitä surureaktioita, joita on löydettävissä myös kirjallisuudesta, olivat nukkumisvaikeudet tai painajaiset, turtumus ja hämmästyminen, tyhjyyden tunne, mieleen tunkeutuvat ajatukset, vaikeus keskittyä ja itsesyytökset (Dyregrov ym., 1995; Elder, 1995; Mauk &

Weber, 1991; McNeil ym., 1991; Raphael, 1983; Schachter, 1991).

Yleisen merkitysverkoston neljättä tyyppiä lukuun ottamatta kaikki nuoret olivat turvautuneet sosiaaliseen tukeen tapahtunutta ymmärtääkseen ja surusta selviytyäkseen. Erityiseen asemaan sosiaalisen tuen tarjoajina nousivat toiset nuoret ja ystävät. Muutamat nuoret olivat keskustelleet ystävän kuolemasta myös kotona. Surevat nuoret kokevat ystävät ja ikätoverit parhaina auttajina, koska heidän kanssaan on helpointa jakaa ja ilmaista ajatuksia ja tunteita (Dyregrov & Raundalen, 1997; Elder, 1995). Erityisen lohduttavina koetaan sellaisten ikätovereiden seura, jotka ovat tunteneet kuolleen, koska he ymmärtävät parhaiten surevan kokemuksia (O'Brien ym. 1991). Usein nuoret haluavat myös itse olla lohduttamassa toisia ja hakeutuvat tilanteisiin, joissa voivat olla sekä tarjoamassa että saamassa lohdutusta (McNeil ym., 1991). Neljänteen tyyppiin sijoittamani nuori ilmentää mielestäni McNeilin ym. kuvaamaa passiivista selviytymistä, sillä kyseinen nuori ei hakenut sosiaalista tukea vaan vetäytyi yksinäisyyteen, eikä halunnut puhua tapahtuneesta vaan vältteli tunteiden esiin tulemistä.

Sosiaalisen tuen lisäksi nuoret turvautuivat kognitiivisiin selviytymiskeinoihin sekä rituaaleihin osallistumiseen. Raphaelin (1983) mukaan läheisen kuoleman kohdanneet käyttävät usein apunaan kognitiivisia keinoja ymmärtääkseen tapahtuneen. Tässä aineistossa ensimmäiseen tyyppiin kuuluvat nuoret ilmaisivat muistelun, tapahtuneen pohdiskelun tai uskon auttaneen ystävän kuoleman käsittelyssä. Nuorten rituaaleihin osallistuminen puolestaan ilmeni tapahtumapaikalla käynteinä ja hautajaisiin, jälkipuintitilaisuuteen tai muistotilaisuuksiin osallistumisena. Ensimmäiseen, kolmanteen ja neljänteen tyyppiin sijoittamillani nuorilla rituaaleihin osallistuminen tarjosi keinon tapahtuneen käsittelyyn. McNeilin ym. (1991) tutkimuksessa nuoret raportoivat muistoihin keskittymisen ja haudalla käymisen sekä hautajaisiin osallistumisen auttaneen surusta selviytymisessä, ja Raphael (1983) puolestaan toteaa, että yksi kuoleman todellisuuden kohtaamista edesauttava tekijä on tapahtumapaikalla käyminen. Dyregrovin ja Raundalenin (1997) sekä Schachterin (1991) mukaan erilaiset rituaalit ovat nuorille tärkeitä, koska ne tarjoavat voimakkaille tunteille ilmaisukanavan ja auttavat siten osaltaan mahdollisen sisäisen kaaoksen jäsentämistä. Monet tutkielmani nuorista kokoontuivat säännöllisesti tapahtumapaikalle vieden sinne kukkia ja kynttilöitä ja saattoivat näin jättää jäähyväiset kuolleelle sekä ilmaista suruaan ja kaipaustaan.

Muutoksesta ystävän kuoleman jälkeen kirjoittivat ensimmäiseen ja toiseen tyyppiin sijoittamani nuoret. Useat nuoret kokivat ystävien ja läheisten ihmisten tulleen tärkeämmiksi ja muutamat kokivat suhtautumisensa elämään tai kuolemaan muuttuneen. Osa koki itse kasvaneensa ja vakavoituneensa. Kaksi ensimmäiseen tyyppiin kuuluvaa nuorta koki lisäksi ongelmista puhumisen tulleen tärkeämmäksi ystävän itsemurhan jälkeen. Myötätunnon lisääntyminen, huolenpidon osoittaminen ja elämän uudennainen arvostaminen ovat yhteisiä teemoja nuorten surua kuvaavissa tutkimuksissa, joissa pohditaan suruun liittyviä myönteisiä muutoksia (Dyregrov ym., 1995; Dyregrov & Raundalen, 1997; Marwit & Klass, 1996; McNeil ym., 1991; Oltjenbruns, 1991; Schachter, 1991). McNeilin ym. (1991) tutkimuksessa niillä nuorilla, jotka kokivat ystävänsä kuoleman raskaimmin, ilmeni eniten edellä kuvattuja muutoksia asenteissa. Schachterin (1991) tutkimuksessa ystävyysuhteiden läheisyyden lisääntymisen myötä myös tunteiden sanallinen ilmaiseminen toisille lisääntyi. Tämän tutkielman nuoret kirjoittivat erityisesti rakkauden ja välittämisen tunteiden lisääntyneestä ilmaisusta.

Viidettä tyyppiä lukuun ottamatta kaikki nuoret kirjoittivat kiintymyksen tai empatian tunteista kuollutta kohtaan. Oltjenbrunsin (1996) mukaan surevat kiinnittävät usein erityistä huomiota vainajan viimeisiin hetkiin silloin, kun on kyse väkivaltaisesta kuolemasta, ja monet tutkielmani nuoret olivatkin tunteneet tuskaa ajatellessaan kuolleen kärsimyksiä tämän palaessa. Monet nuoret ilmaisivat niin ikään rakkauden ja kaipauksen tunteita kuollutta kohtaan. Hoganin ja DeSantisin (1992) mukaan tämä on osoitus kiintymyssuhteen jatkumisesta surevan ja kuolleen välillä. He ovat määritelleet jatkuvan kiintymyssuhteen emotionaaliseksi ja sosiaaliseksi sidokseksi, joka vielä kuoleman jälkeen jatkuu surevan ja vainajan välillä. Rakkauden ja kaipauksen tunteiden osoittamisen lisäksi he esittävät kyseisen suhteen ilmenevän myös jälleennäkemisen odotuksessa ja kuoleman syiden etsimisessä. Kaksi ensimmäiseen tyyppiin sijoittamaani nuorta ilmaisi uskovansa jälleennäkemiseen. Hoganin ja DeSantisin mukaan syiden etsimiseen saattaa liittyä kuolleen syyttämistä, jos kyse on itsemurhasta. Osalla tutkielmani nuorista tämä oli ilmeistä, kuten edellä olen kuvannut.

Silvermanin ja Nickmanin (1996) tutkimuksessa lapset ja nuoret olivat kehittäneet sisäisen representaation kuolleesta vanhemmastaan ja kokeneet tämän olevan olemassa, vaikka ymmärsivätkin kuoleman lopullisuuden ja peruuttamattomuuden. Tutkielmassani

ensimmäiseen tyyppiin kuuluvien nuorten kirjoituksista oli löydettävissä teema, joka osoitti myös heidän pitävän kuollutta tavalla tai toisella olemassaolevana. Osa nuorista koki kuolleen olevan läsnä, useat toivoivat tämän voivan paremmin kuolemansa jälkeen ja jotkut toivoivat kuolleen näkemistä. Kolmannessa luvussa esimerkkinä käyttämäni nuori (essee 3) oli myös puhunut kuolleelle kuviteltuaan tämän olevan läsnä. Nuorten kokemukset ovat hyvin samankaltaisia kuin Silvermanin ja Nickmanin tutkimuksen lasten ja nuorten ja vahvistavat näin osaltaan käsityksiä, joita suruprosessin etenemisestä uusimmissa tutkimuksissa esitetään. Surua ei Silvermanin ja Nickmanin mukaan voida enää pitää psykologisena tilana, josta surevan tulisi toipua ja jonka seurauksena side kuolleeseen tulisi katkaista. Sen sijaan suru voidaan ymmärtää prosessina, jonka aikana menetykseen sopeudutaan niin, että tunteiden intensiteetti vähitellen laimenee ja sureva alkaa menneisyyteen suuntautumisen sijasta yhä enemmän suuntautua tulevaisuuteen.

Aineiston yleinen tarkastelu osoittaa, että tutkimieni nuorten kokemuksissa on hyvin paljon samankaltaisuutta. Yleisen merkitysverkoston tyypejä määrittellessäni oli suurin osa (10) nuorista mahdollista sijoittaa ensimmäiseen tyyppiin. Tyypit muistuttavat paljon toisiaan: keskeiset teemat, kuten kuoleman todellisuuden ymmärtäminen, tunnekokemukset, selviytymiskeinot sekä kiintymyksen tunteet kuollutta kohtaan, löytyvät lähes kaikista tyypeistä. Kuitenkin nuorten kokemuksissa on myös eroja, minkä vuoksi yhden yleisen merkitysverkoston muodostaminen ei ollut mahdollista. Saamani tulokset siis osoittavat, että nuorten yksilöllisistä kokemuksista ystävän itsemurhan jälkeen on mahdollista löytää myös samankaltaisia sisältöjä ja merkityksiä.

4.2 Tutkimusprosessin arviointi

Perttula (1995b) on todennut, että fenomenologista tutkimusta tekevän tutkijan tulee pitää tutkittavan kuvausta kokonaisuudessaan tutkimusaineistona riippumatta sen sisällöstä tai siitä, mieltääkö tutkija aineiston hankinnan onnistuneeksi vai ei. Tutkielmassani jouduin suhtautumaan kriittisesti nimenomaan tutkimusaineiston hankintatapaan, joka on osittain

toteutettu hyvinkin johdattelevia kysymyksiä käyttäen. Fenomenologian lähtökohdista ajateltuna tämä on saattanut rajoittaa niitä kokemuksia, joita tutkittavat ovat aineistossa tuoneet esille. Esseissä oli mielestäni havaittavissa kysymysten johdatteleva vaikutus. Se ilmeni esseiden rakenteessa ja osin myös niiden sisällön samankaltaisissa teemoissa, erityisesti tunnekokemuksissa ja selviytymiskeinoissa. Nuorten kirjoituksista nousi kuitenkin esille myös teemoja, kuten vaikeus uskoa kuoleman todellisuutta, kuolleen olemassaolon kokeminen ja kiintymys kuolleeseen, joita heiltä ei suoraan kysytty. Mielestäni tämä osoittaa, että nuoret olivat paneutuneet kirjoittamiseen ja tuoneet aidosti ja rehellisesti esille omakohtaisia kokemuksiaan surusta. Eri esseissä esiintyvien yhtäläisten teemojen taustalla voivat myös olla nuorten tilanteista löytyvät samankaltaisuudet ja niiden mahdollinen vaikutus nuorten kokemukseen.

Aineiston analyysivaiheessa onnistuin mielestäni kiitettävästi sulkeistamaan nuorille esitetyt kysymykset, jotka olisivat ehkä voimakkaimmin saattaneet olla suuntaamassa ajatuskulkujani. Olen perehtynyt nuorten surututkimukseen jo ennen tämän tutkielman tekemistä, mutta sen sijaan, että aikaisempi tietämykseni aihepiiristä olisi tiedostamattani suunnannut saamiani tuloksia, uskon, että perehtyneisyyteni auttoi minua paremmin tunnistamaan ja sulkeistamaan ennako-oletuksiani. En kuitenkaan objektiivisesti voi osoittaa, kuinka täydellisesti omien käsitysteni syrjään siirtäminen aineiston analyysivaiheessa onnistui. Mielestäni olen pystynyt luotettavasti ja aineistolähtöisesti kuvaamaan nuorten kokemusten omakohtaisuutta ja toisaalta myös samankaltaisuutta. Huomaan kuitenkin, että olisin voinut rohkeammin pyrkiä tekstin taakse, jolloin olisin ehkä tavoittanut syvempiä merkityksiä aineiston sisällöstä. Käytännössä olisin voinut pyrkiä tähän erityisesti muuntaessani merkityksen sisältäviä yksiköitä tutkijan tieteenalan yleiskielelle.

Tutkimusprosessin etenemisen seuraaminen on ollut hyvin kiehtovaa: vaihe vaiheelta aineistosta on noussut esille yhä selkeämpiä ja jäsentyneempiä sisältöjä ja merkityksiä. On kuitenkin vaikeaa täysin tiedostaa, kuinka prosessi lopulta on edennyt vaiheesta toiseen siirtyessäni. On mahdotonta kuvata esimerkiksi sitä, mitä tarkalleen ottaen tapahtui tiivistäessäni sisältöalueittaiset yksilökohtaiset merkitysverkostot (ensimmäisen päävaiheen kuudes alavaihe) sisältöalueista riippumattomiksi yksilökohtaisiksi merkitysverkostoiksi, jotka olen esitellyt kolmannessa luvussa. Koska noudatin tiukasti fenomenologisen analyysimenetelmän eri vaiheita, uskon kuitenkin, että saamani tulokset ovat luotettava

kuvaus kokemuksista, joita aineistoni nuorilla oli ystävänsä itsemurhan jälkeen.

LÄHTEET

- Dyregrov, A., Gjestad, R., Bie Wikander, A.M. & Vigerust, S. (1995) Traumatic grief following the death of a classmate. Paper presented at the Fourth European Conference on Traumatic Stress. Paris, May 7-11. Julkaisematon.
- Dyregrov, A. & Raundalen, M. (1997) *Sureva lapsi ja koulu*. Jyväskylä: Gummerus.
- Elder, S. (1995) Helping bereaved children and adolescents cope with the aftermath of suicide. In Adams, D. & Deveau, E. (Eds.), *Beyond the innocence of childhood: Helping children and adolescents cope with death and bereavement*. Vol. 3. (pp. 137-151). New York: Baywood Publishing Company.
- Giorgi, A. (1985a) The phenomenological psychology of learning and the verbal learning tradition. In Giorgi, A. (Ed.), *Phenomenology and psychological research* (pp. 23-85). Pittsburg: Duquesne University.
- Giorgi, A. (1985b) Scetch of a psychological phenomenological method. In Giorgi, A. (Ed.), *Phenomenology and psychological research* (pp. 8-22). Pittsburg: Duquesne University.
- Gordon, A. (1986) The tattered cloak of immortality. In Corr, C. & McNeil, J. (Eds.), *Adolescence and death* (pp. 16-21). New York: Springer.
- Hogan, N. & DeSantis, L. (1992) Adolescent sibling bereavement: An ongoing attachment. *Qualitative Health Research*, 2 (2), 159-177.
- Jennings, J. (1992) Husserl revisited: The forgotten distinction between psychology and phenomenology. In Miller, R. (Ed.), *The restoration of dialogue: Readings in the philosophy of clinical psychology* (pp. 290-305). Washington: American Psychological Association.
- Marwit, S. & Klass, D. (1996) Grief and the role of the inner representation of the deceased. In Klass, D., Silverman, P. & Nickman, S. (Eds.), *Continuing bonds: New understandings of grief* (pp. 297-309). Washington: Taylor & Francis.
- Mauk, G. & Weber, C. (1991) Peer survivors of adolescent suicide: Perspectives on

- grieving and postvention. *Journal of Adolescent Research*, 6 (1), 113-131.
- McNeil, J., Silliman, B. & Swihart, J. (1991) Helping adolescents cope with the death of a peer: A high school case study. *Journal of Adolescent Research*, 6 (1), 132-145.
- O'Brien, J., Goodenow, C. & Espin, O. (1991) Adolescents' reactions to the death of a peer. *Adolescence*, 26 (102), 431-440.
- Oltjenbruns, K. (1996) Death of a friend during adolescence: Issues and impacts. In Corr, C. & Balk, D. (Eds.), *Handbook of adolescent death and bereavement* (pp. 196-215). New York: Springer Publishing Company.
- Oltjenbruns, K. (1991) Positive outcomes of adolescents' experience with grief. *Journal of Adolescent Research*, 6, 43-53.
- Perttula, J. (1998) The experienced life-fabrics of young men. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research*, 136.
- Perttula, J. (1995a) Fenomenologisen psykologian metodi: Kohti käsitteellistä selkeyttä. *Hoitotiede*, 7 (1), 3-11.
- Perttula, J. (1995b) Kokemus psykologisena tutkimuskohteena: Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Suomen fenomenologinen instituutti, 14. Tampere: Yliopiston jäljennepalvelu.
- Perttula, J. (1993) Fenomenologinen psykologia: Kokemuksen systemaattista tutkimusta. *Psykologia*, 28, 267-274.
- Raphael, B. (1983) *The anatomy of bereavement*. New York: Basic Books.
- Rauhala, L. (1990) *Humanistinen psykologia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rauhala, L. (1986) *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saarinen, E. (1986) Fenomenologia ja eksistentialismi. Teoksessa Niiniluoto, I. & Saarinen, E. (toim.), *Vuosisatamme filosofia* (s. 111-144). Porvoo: WSOY.
- Schachter, S. (1991) Adolescent experiences with the death of a peer. *Omega - Journal of Death and Dying*, 24 (1), 1-11.
- Silverman, P. & Nickman, S. (1996) Children's construction of their dead parents. In Klass, D., Silverman, P. & Nickman, S. (Eds.), *Continuing bonds: New understandings of grief* (pp. 73-86). Washington: Taylor & Francis.

Hyvä yläasteen yhdeksäsluokkalainen/lukiolainen,

nuorten surun ja toipumisen parhaita asiantuntijoita ovat nuoret itse. Vuosittain Suomessa moni nuori menettää ystävänsä, sisaruksensa tai vanhempansa. Jotta heitä osattaisiin tukea ja auttaa enemmän ja paremmin kuin tähän mennessä, tarvitaan tietoa nuoren kokemuksista. Koska paikkakunnalla on tapahtunut nuoren äkillinen kuolema itsemurhan kautta vähän ennen lukuvuoden alkua, olette kaikki joutuneet miettimään surua ja menetystä.

Toivon, että käyttäisit yhden oppitunnin verran aikaa omista kokemuksistasi, reaktioistasi ja ajatuksistasi kirjoittamiseen. Otsikkona kirjoittamistyöllesi voi olla KUN YSTÄVÄ KUOLEE tai KIRJE X:LLE.

Toivoisin, että kirjoituksessasi vastaisit seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten sait tietää X:n kuolemasta ja mitkä olivat ensimmäiset ajatuksesi tiedon saatuaasi? Mikä tapahtuneessa tuntui sinusta pahimmalta?
2. Mikä auttoi ymmärtämään tapahtunutta ja kestämään: käynti tapahtumapaikalla, kukkien tai kynttilän vieminen, yhdessäolo toisten nuorten kanssa, keskustelu kotona, hautajaisiin osallistuminen tms.?
3. Millaisia ajatuksia, tunteita ja reaktioita sinulla on ollut viime viikkojen aikana X:n kuolemaan liittyen?
4. Miten X:n kuolema on vaikuttanut koulunkäyntiisi?
5. Miten ja kuka/ketkä voisivat koulussa auttaa nuoria tällaisessa tilanteessa?
6. Millaisia keinoja olet käyttänyt surusta selviytymisessä tai miten voit auttaa toista nuorta? (Vaikka ei voi tehdä mitään muuttaakseen tapahtunutta, on paljon, mitä voi tehdä auttaakseen itseään ja toisia.)
7. Kukaan ei halua kasvaa ihmisenä ystävänsä kuoleman kautta, mutta jos se on tapahtunut/tapahtuisi sinulle, mitä merkitystä sillä on elämällesi?
8. Onko mitään myönteistä muutosta, jonka kuolema voi aikaansaada muissa ihmisissä?

Kiitos vaivannäöstäsi!

Kaikki kirjoitetut aineet toimitetaan terveyskeskuspsykologin välityksellä käyttööni. Kokoan niistä kuvauksen, jota tulen käyttämään erilaisissa ammatti-ihmisten kriisityökoulutuksissa.

Soili Poijula

TAULUKKO 1. Yleisen merkitysverkoston tyypit teemoittain

	Tyyppi I	Tyyppi II	Tyyppi III	Tyyppi IV	Tyyppi V
Vaikeus ymmärtää kuoleman todellisuutta	X	X	X	X	X
Tunnekokemukset	X	X	X	X	
Ystäviin turvautuminen	X	X	X		X
Pohdinta, muistelu tai usko selviytymiskeinona	X				
Rituaaleihin osallistuminen	X		X	X	
Kiintymys kuollutta kohtaan	X	X	X	X	
Kokemus kuolleen olemassaolosta	X				
Muutos itsessä tai muissa	X	X			